

IRINA RUBEROVÁ
Olomouc

K NEJNOVĚJŠÍMU ČESKÉMU PŘEKLADU KAFKOVY POVÍDKY *VOR DEM GESETZ (PŘED ZÁKONEM)*

„Legenda o dveřníkovi“, jak měl Kafka ve zvyku svůj text nazývat (1998: 148)¹, vznikla někdy před 13. prosincem 1914, kdy začal pracovat na její exegezi. Jak legenda, tak exegeze je součástí deváté kapitoly *Im Dom (V chrámu)* románu *Der Process (Proces)*, vydaného posthumně² péčí Maxe Broda v berlínském nakladatelství *Die Schmiede* (K a f k a 1925).

Mimo to legenda vyšla i v povídkové podobě s názvem *Vor dem Gesetz* – a to jednak samostatně, v pražském sionistickém týdeníku *Selbstwehr* (K a f k a 1915) a v lipském *Wolffově* almanachu *Vom jüngsten Tag* (K a f k a 1916, 1917), u téhož nakladatele pak i v rámci souboru povídek *Ein Landarzt / Kleine Erzählungen* (K a f k a 1920a).

Vzhledem k tomu, že Kafka nebyl se svými pracemi téměř nikdy spokojen a nadto neochotně publikoval, fakt, že povídku vydal, svědčí o tom, že pro něj nebyla bezvýznamná. Dokládá to i jeho záznam z 24. ledna 1915: *Také jsem jí³ předčítal, věty se protivně pletly do sebe, bez spojení s posluchačkou, která se zavřenýma očima ležela na pohovce a němě to přijímala. [...] U příběhu s dveřníkem větší pozornost a dobré postřehy. Mně se teprve teď ukázal význam toho příběhu, i ona ho správně pochopila, pak jsme se do něj ovšem zaryli hrubými poznámkami, já začal.* (K a f k a 1998: 148).

Od autorovy smrti vyšel příběh mnohokrát. Nás zajímají především jeho vydání kritická. Frankfurtským *Fischerem* byl vydán jednak románově v redakci Hanse-Gerda Kocha

¹ Není přitom zcela jasné, co měl Kafka „legendou“ na mysli (Müller 1993: 42). K. užívá tohoto výrazu v kapitole *Advokát – Továrník – Malíř* románu *Proces* v reakci na Titorelliho zmínku o případech skutečného zproštění viny, o nichž se dochovaly legendy a jimž lze podle malíře sice věřit, dokázat je však nelze, negativně: „*Pouhé legendy můj názor nezmění,*“ říká K. (K a f k a 1997b: 143). Je otázkou, jak dalece lze tento výklad uplatnit i na samotný příběh o dveřníkovi, neboť přestože tu nejde o klasické zpracování legendy (nejsou zde líčeny kupř. okolnosti zrození, život od počátku až do smrti, zázračné skutky apod.), příběh se jí blíží svým silným étosem.

² Kafka umírá 3. června 1924 ve věku nedožitých 41 let.

³ Tou dotyčnou byla Felice Bauer(ová), s níž se Kafka sešel v té době poprvé od zrušení zasnub v Bodenu-Podmoklech na hraničním přechodu trati Praha-Drážďany.

(Kafka 1990a), jednak jako povıdka v redakci Wolfa Kittlera (K a f k a 1994a). Obě vydání nejsou identick, neboť zatímco to Kittlerovo přınší text autorsky uzavřen, Kochovo vydání se opırá o poslední nedokončenou rukopisnou verzi textu románu, vyšlého po Kafkově smrti. Odlišnosti obou textů jsou rázu ortografického, morfologického, lexikálního a interpunkčního.

Česky vyšla povıdka *Vor dem Gesetz* poprvé v překladu Mileny Illov (K a f k a 1920b), podruhé ve starořıšských *Arřich* v překladu P. Ludvíka Vrány (K a f k a 1929). Vrnův překlad posloužil i pro text, vydan litomyřlskm *Portmanem* v rámci souboru povıdek *Venkovsk lékař* (K a f k a 1931). V pořad třetí překlad, tentokrát z dílny Vladimíra Kafky, vyšel v knize *Povıdek*, a to nejprve v *SNKLU* (K a f k a 1964), a později v *Odeonu* (K a f k a 1983, 1990c).

A pak je tu nejnovější překlad ze svazku *Povıdek I* (K a f k a 1999), publikovaných u nás (*Nakladatelstvím Franze Kafky*) vůbec poprvé souborn, v rámci autorových třınctivazkovch spisů. P ředlohou mu posloužil vydání kritick, p řeklad sám vřak – s ohledem na českého čtenáře, neznalého němčiny – kritickm není a stží si ho lze v takov podobě p ředstavit.⁴ Pozoruhodn p řitom je, že v p řıpad kritického vydání nejde o vydání povıdkov, nýbrž románov (!). Dan volba souvisí se snahou českého editora p řekladovou podobu obou p řvodnch textů sladit, a protože u nás p ředchzelo vydání textu románového (K a f k a 1997b), logicky mu byl uzpůsoben i později vyšl text povıdkov (K a f k a 1999).

Nejnovější p řeklad povıdky je počinem nikoli jednoho autora – Josefem Čermákem byl totiž pořizen s ohledem na dnes jíž kultovní p řeklad, vzešl z dílny Vladimíra Kafky (K a f k a 1964). Nese tedy stopy dvou tvůrčích osobností a dvou odlišných p ředloh (rukopisn verze románov a kanonizovan povıdkov verze Brodovy). Srovnání obou p řekladovch textů by bylo jist zajímav (jíž na první pohled se dost rzn), vzhledem k nedostupnost⁵ Brodova textu jsme vřak od tohoto záměru prozatím upustili.

Pro úplnost dodejme, že v románov podobě vyšel text v Eisnerov p řekladu, a to celkem čtřikrt – nejprve v *Československm spisovateli* (K a f k a 1958), v revidovan úpravě za asistence Dagmar Eisnerov v *SNKLU* (K a f k a 1965), a dále jako reedice druhého vydání v *Argu* (K a f k a 1992, 1995). Vřechny tyto p řeklady byly pořizeny podle pátého vydání románu *Der Prozess*, publikovaného nakladatelstvím *Schocken Books* (K a f k a 1946). Nejnovější románov p řeklad pak vyšel z dílny Josefa Čermáka v *Nakladatelstvím Franze Kafky* (1997b).

⁴ Tak nap ř. *Povıdky I* jsou opatřeny jen anotací se základními údajů o p ředlohch a jejich dosavadních českých p řekladech. O něco sdlnjší je v tomto ohledu pt svazek románu *Proces* (K a f k a 1997b), opatřeny seznamem okomentovaných autorských a korekturnch zásahů, jež významněji dotvářely podobu p řvodnho i p řekladovho textu.

⁵ Dohledání p ředlohy p řekladu Vladimíra Kafky (K a f k a 1964), opırajcho se nikoli o text autorsk, nýbrž text revidovan Maxem Brodem, bylo paradoxn obtžn. Jedná se o t řet vydání knihy *Erzählungen* newyorského nakladatelství *Schocken Books*. P řestože je záznam českého vydavatele nepln (chyb v něm rok vydání originálu), pokusili jsme se cestou rešerší doma i v zahraničí, jakož i oslovenm vydavatelského domu *Random House*, jehož součástí se nakladatelství *Schocken Books* stalo (1987), k této p ředloze dostat, leč marn. Velká část archivu nakladatelství se totiž po fzi ztratila. V této situaci se nám proto zd být jakkoli detailnější rozbor (natož hodnocen!), založen na existenci pouhého cílového textu, diletantsk. Hodnota vdeck kritiky totiž kromě jiného spočívá i v disponování co nejplnjšími daty.

Zaměříme se nyní na stylovou dominantu textu předlohy a na to, do jaké míry byla v překladovém textu zachována, resp. k jakým posunům a ztrátám v něm došlo.

Fonematicko-grafematická rovina. Rezignace na podchycení změn, dokumentujících text předlohy v jednotlivých fázích zrodu, svědčí o tom, že překladový text nemá být na rozdíl od textu předlohy akribicky přesný, nýbrž umělecky plnohodnotný (!). Přestože je tato ztráta s ohledem na funkci, již překladový text v domácím literárním prostředí plní, zanedbatelná, jednotlivé změny rukopisného znění textu mohly být ošetřeny v poznámkovém aparátu, což je však výtku namířená ani ne tak vůči překladatelům, jako spíše editorům.

Na pozadí nové německé pravopisné reformy nabude text předlohy časem knižnějšího rázu co do způsobu psaní fonému [s]. Tak např. výrazům *daß* (4, 29, 54, 55)⁶, *läßt* (22) atd. dle nové kodifikace odpovídají tvary *dass*, *lässt* apod.⁷ Tento odstín však mohou pocítit jen němečtí mluvčí, v překladu se z důvodu odlišnosti jazykového materiálu projevit nemohl.

Za funkční lze považovat náhradu zdvořilostního způsobu oslovení formou neutrální (např. *Dich* (13) vs. *tě* (14) apod.), což podporuje odosobněný styl textu předlohy a je i v souladu s texty, autorizovanými samotným Kafkou pro povídková vydání, kdy velké písmeno nahradil písmenem malým (K a f k a 1994b: 331).

Funkční je i převod výrazu *tatarischen Bart* (20) spojením *tatarské vousy* (21). Zatímco výraz *tatarisch* (*tatarský*) vzbuzuje svým odkazem k Tartaru (označujícím v řecké mytologii bezednou propast světa), a potažmo i k barbarským turkotatarským kmenům (jež byly v Evropě svého času tímto pojmem běžně označovány)⁸ jednoznačně negativní konotace, výraz *tatarisch* (*tatarský*) je dvojnásobný, neboť přísně vzato záporné rysy připisované Tatarům vyvolávat může, i když ne nutně. Jasně do celé věci vnáší jednak povídkový kontext, v němž jde evidentně nejen o evokaci tvaru dveřníkových vousů, ale i hrůzy, již postavě muže z venkova nahánějí (poté, co si muž dveřníka prohlédne, rozhodne se, že na vpuštění do zákona raději počká), jednak Kafkův škrť vkladného *-r-* pro druhé a další povídková vydání (ibid.: 311).

Poetizační účinek, jehož Kafka dosahuje nestandardním interpunkčním značením,⁹ se v překladovém textu uplatněním pravopisné normy stírá. Daný posun je pochopitelný, nicméně tím ubírá na výsledném estetickém dojmu.

Morfologicko-lexikální rovina. Zvláštností předlohy jsou synkopové (*seh'n* (10), *hineinzugeh'n* (13) aj.) a apokopové (*Tür-0* (22)) tvary, jakož i jejich nesynkopové (*gewähren* (4), *eintreten* (6) apod.) a neapokopové (*Lande* (2, 18), *zum Schlusse* (29), *aus der Türe* (43) atd.)

⁶ Číslem v závorce označujeme výpověď, v níž se daný výraz v textu vyskytuje (výpovědní členění obou textů je naznačeno v příloze).

⁷ Podle dřívější kodifikace, platné od roku 1901, se *-ß(-)* užívalo mezi vokály po dlouhém vokálu či po diftongu, na konci slova a před konsonantou, *-ss(-)* v případě výskytu mezi dvěma vokály po vokálu krátkém. Navíc na pozadí nové německé pravopisné reformy, doporučené od 1. srpna 1998 a závazné od 1. srpna 2005, nabude text předlohy časem knižnějšího rázu, neboť grafém *ß* se podle nových pravidel vkládá jen po dlouhém vokálu či diftongu, nenásleduje-li v kmeni další konsonanta.

⁸ Viz např. *Wikipedia. Die freie Enzyklopädie*. Artikel: Tataren. [Cit. 2006-03-05] Dostupný z WWW: <http://de.wikipedia.org/wiki/Tartaren>.

⁹ Toto značení se u Kafky odvíjí od jeho představ o frázování textu, určeného k hlasitému přednesu. V této souvislosti Malcolm Pasley zdůrazňuje, že *Kafku je třeba číst uchem* (K a f k a 1997b: 280).

protějšky.¹⁰ U Kafky plní rytmicko-intonační a poetizační funkci. Ta se však z překladového textu z důvodu asymetrickosti jazykových systémů zcela vytratila.

Funkčně byla ve všech případech nahrazena kategorie aspektuálnosti. Volba vidové formy nebyla nijak náhodná a závisela na kontextu, příp. na lexikálních a syntaktických prostředcích. Pro omezený prostor detailnější rozpravu s lítostí vypouštíme.

Valnou měrou byla v překladovém textu adekvátně postížena i kategorie determinace. Ve dvou případech v něm však došlo k individuálně podmíněnému výrazovému zesílení determinantů, a to explikací členu neurčitého jednak indefinitem, srov.: *einen Glanz* (43) vs. *jakousi zář* (44), jednak totalizátorem, srov.: *zu einer Frage* (45) vs. *v jedinou otázku* (46). To mělo za následek mírné zlogičtění textu, což je ovšem, jak uvidíme dále, v rozporu s Kafkovým konceptem výrazové zdrženlivosti.

Většina lexiky byla převedena optimálně. K posunu však došlo náhradou výrazu *sich... ausgerüstet hat* (30) (dosl. *vystrojit se, vyzbrojit se, vybavit se*) méně intenzifikovaným *se... zaopatřil* (31), jímž se příznak grotesknosti poněkud stírá. Tento nedostatek se překladatelé pokusili alespoň částečně vyvážit náhradou neutrálního *mit vielem* (30) (dosl. *mnohým*) zesílenějším *bohatě* (31), srov. celé spojení *sich...mit vielem ausgerüstet hat* (30) vs. *se...bohatě zaopatřil* (31). Citově oslabenější je i náhrada expresivně užitého výrazu *Studium* (ve spojení *in dem jahrelangen Studium des Türhüters* (40)) nivelizovanějším *bedlivě pozoruje* (ve spojení *za ta léta, co dveřníka bedlivě pozoruje* (41)). Výrazově zploštělý je taktéž převod dveřníkem hyperbolicky užitého spojení *Von Saal zu Saal* (16) (dosl. *Od sálu k sálu*) neexpresivním (a ke všemu neidiomatickým) výrazem *V každé další síni* (17).

Nivelizace se dotkla i austruismů (jazykových jevů typických pro rakouskou němčinu) *Tor* (10), *öfters* (26) (standardně *öfter*) a *seitwärts von der Tür* (22) (spisovně *seitwärts der Tür*), přeložených do češtiny neutrálně jako *brána* (11), *občas* (27) a *stranou dveří* (23). Postižen nebyl jak příznak nespisovnosti, spjatý s regionalností těchto výrazů, tak (ať chtěná či náhodná) iluze náslovnosti v případě výrazů *Tür* a *Tor*.

Překladový text se na rozdíl od textu předlohy, neseného v rovině spisovně neutrální s prvky kolokviálnosti a regionalnosti, posunul do roviny spisovně neutrální s prvky knižnosti, srov. např.: *nicht*_{neutr.} (9) vs. *nikoliv*_{kniž.} (10), *wenn*_{neutr.} (13) vs. *jestliže*_{kniž.} (14), *alles*_{neutr.} (30, 31) vs. *vše*_{kniž.} (31, 32), *ob*_{neutr.} (6, 42) vs. *-li*_{kniž.} (7, 43), *bisher*_{neutr.} (45) vs. *doposud*_{kniž.} (46), *mir*_{neutr.} (54) vs. *mne*_{kniž.} (55) či *nicht erwartet*_{neutr.} (18) vs. *se nenadál*_{kniž.} (19). Vzhledem k převládající spisovnosti textu předlohy je tento posun ještě únosný.

Překladový text je ve srovnání s textem předlohy stylově disimilovanější, neboť zatímco u Kafky alternují jen výrazy *Tür* (22) / *Tor* (10) / *Eingang* (58) vs. *dveří* (23) / *brána* (*bránou*) (11) / *vchod* (59) či *entreten* (6) / *hineinzugehn* (13) vs. *vstoupit* (7) / *vejít* (14), překladatelé tuto řadu rozšířili o výrazy *aber* (4, 9, 14, 16, 20, 28, 32, 43) vs. *však* (10; 17; 29; 44) / *ale* (15, 21, 33) / *avšak* (5), *sagen* (4, 8, 12, 29, 32, 53) vs. *pravít* (5, 9, 13, 54) / *říci* (30) (*říkat* (33)) či *Eintritt* (3, 4, 20, 36) vs. *vstoupit* (4, 21, 37) / *vpustit* (5). Je otázkou, zdali byl takový krok oprávněný, neboť

¹⁰ Tyto prostředky přispívají k větné rytmizaci a lze se s nimi setkat jak ve spisovně němčině, tak v útvarch běžného denního styku (v tzv. *Umgangssprachen*, stojících na rozdíl od češtiny, v níž je hovorový jazyk považován za mluvenou formu spisovného jazyka, na rozhraní nářečních a spisovných forem), ale i v jazyce nespisovném (zvláště v hornoněmeckých dialektech) a v jidiš. V češtině, jak dokládá Karlík, hrály synkopy a apokopy závažnější roli v minulosti, např. u pozdně praslovanského zániku slabých či koncových jerů, srov.: *tma* > *tma*, *kostb* > *kost*, v dnešní češtině se však na rozdíl od němčiny jedná o jev okrajový, např. *vice* > *víc*, *jako* > *jak* apod. (2002: 43).

Kafka ve snaze navodit monotónnost a banálnost jím zobrazovaného světa směřoval naopak k potlačení výrazové pestrosti.¹¹ Podívejme se na každý případ jednotlivě: Pokud jde o spojku *aber*; rekurence jediného překladového protějšku by vzhledem k jeho poměrně vysokému výskytu na minimální ploše byla pro český text stylově neúnosná. Podobně je tomu i se slovesem mluvení *sagen*. Náhrada výrazu *Eintritt* (dosl. *vstup*) lexémem *vpustit* pak byla podmíněna protichůdným viděním téže skutečnosti, srov.: *daß er ihm jetzt den Eintritt nicht gewähren könne* (4) vs. *že ho teď nemůže vpustit* (5). Vyšší míra stylové disimilovanosti překladového textu má tedy objektivní příčiny a je namístě.

Pokud jde o nejfrekventovanější výraz v textu – *Türhüter* (*dveřník*)¹², je v obou jazycích poměrně zřídka. Z hlediska výkonu funkce je *Türhüter* méně jednoznačný než např. *Wächter* (*strážný*), jenž Kafka z rukopisu nakonec vyškrtl (K a f k a 1990b: 311), a i český výraz je jeho vhodným protějškem. Podle Bindera nebyli dveřníci v Kafkově době nijak zvláštním jevem, patřili ke koloritu pražských paláců a budov, regulovali jejich chod. K výstroji typického dveřníka patřila hůl, čepice a tmavomodrý kožich s trásněmi. I Kafkův dveřník je oděn do kožichu, má velký špičatý nos, dlouhé, řídké, černé tatarské vousy a soudě podle blech v límci kožichu není asi příliš čistotný (1993: 80n.).

Jak *Türhüter*; tak *Mann vom Lande* (*muž z venkova*) jsou výrazy popisné. První z nich evokuje představu úřední autority, druhý zobrazuje omezeného, prostoduchého venkovana. Není přitom jasné, zdali Kafka výraz *Mann vom Lande* odněkud převzal, faktem ovšem je, že ho znal, o čemž svědčí jeho deníkový záznam: „*Jde-li učenec na námluvy, má si s sebou vzít amhoreze, jelikož je pohroužen do své učenosti a nevšiml by si, čeho je nutno si všimnout.*” (K a f k a 1997a: 161). Jak dokládají Newman se Sivanem, v *Tanachu* se výrazu *am ha-arec* užívá neutrálně ve významu *lid* (Gn. 42:6; Nu. 14:9 aj.), *lid země* (Gn. 23:7,12 apod.) či v jeho plurálové podobě *amej ha-arec* pro označení modloslužebných národů *země* (Dt. 28:10; 1.Kr. 8:43 atd.). V *Mišně* však daný výraz signifikuje *člověka nedbalého v náboženských povinnostech, postrádajícího kulturu a vzdělání* (N e w m a n & S i v a n 2004: 16). Takto přešel i do jidiš (*amhorez*), kde označuje *nevdělance* (M ü l l e r 1993: 42). V *Novém zákonu* se pak snaha oddat se Zákonu a pokora pramenící z jeho neznalosti stává nikoli předmětem pohrdání, nýbrž počátkem vykoupení a spásy (*Bible* 1993: Mt. 11:11; L. 7:28; Sk. 4:13 aj.).

Syntaktická rovina. Text překladu sestává z 61, text předlohy ze 60 výpovědí¹³ – rozdíl jedné výpovědi je dán absencí nadpisu v původním textu z důvodu jeho románového zapojení.

¹¹ K užití výrazu *Eingang* byl navíc donucen nekompatibilitou spojení *denn [dieses Tor] war nur für Dich bestimmt*, v rukopisném znění textu ostatně zprvu obsaženého, nahrazeného výrazem *Eingang* (Kafka 1990b: 312).

¹² V obou textech se vyskytuje 21x (!), zatímco výraz *Mann (Mann vom Lande) / muž (muž z venkova)* jen 9x.

¹³ V oblasti výpovědního a nadvýpovědního členění se opíráme o Hrbáčkovu pojetí (1994), v souladu s nímž *výpověď* chápeme jako elementární komunikativní jednotku promluvy, mající větnou či nevětnou formu, signalizovanou zpravidla zvukově a graficky. U větné výpovědi rozlišujeme *větu jednoduchou* (obsahující jednu gramaticky vyjádřenou predikaci) a *větu složenou* (tradičně označovanou jako souvětí podřadné). V případě vyšších útvarů operujeme tzv. *výpovědními spojeními* (jejichž základní formou je souvětí, jemuž v běžném syntaktickém povědomí odpovídá souvětí souřadné).

Většina výpovědí je co do typu a struktury v obou textech shodná. Neplatí to však bezvýhradně: Z hlediska výpovědního typu vykazují text předlohy 35 výpovědí ve formě věty jednoduché a 25 výpovědí ve formě věty složené; v překladu je jich v prvním případě o jednu méně a v druhém o jednu více. Rozdíl jedné výpovědi je dán transformací věty jednoduché *bittet um Eintritt in das Gesetz* (3) na větu složenou *prosi, aby směl vstoupit do zákona* (4). Rozdílný způsob realizace pravovalenčního objektu, spočívající v dekondenzaci konstruktů s deverbativem na vedlejší větu předmětnou obsahovou, byl vyvolán odlišným způsobem strukturace výpovědi v zájmu její přehlednosti: Zatímco totiž němčina inklinuje k prostředkům kondenzačním, čeština mnohdy sahá po jejich opaku. Překladatelské řešení je tedy víceméně funkční, ovšem za cenu větší či menší míry konkretizace (v daném případě došlo převodem k vnesení modálního voluntativního odstínu *směl*), což s obdobou platí i o překladových výpovědích (21, 37, 41, 55, 58), co do typu však již shodných se svými protějšky.

K výrazové nivelizaci došlo evidentně transformací spojení *den Eintritt...gewähren* (4) vs. *vpustit* (5) a *stellt...Verhöre...an* (26) vs. *vyslýchá* (27), kdy se větná struktura verbalizací sice zjasnila, vytratil se z ní však odstín formálnosti, jímž se funkční verbální spojení vyznačují.

Textová rovina. Překladový text se od svého protějšku liší způsobem žánrového zasazení. Jako povídka byl na rozdíl od své románově zapojené předlohy opatřen nejen nadpisem, ale i odlišným interpunkčním značením: Zatímco v něm přitom bylo k signalizaci přímé řeči užito znamének „“, text předlohy – coby součást přímé řeči vězeňského kaplana ke K. – je jimi označen celý (vložená přímá řeč jednotlivých postav je tu pak naznačena znaménky , ,). Oba posuny jsou rázu funkčního.

Z hlediska tematického členění oba texty shodně sestávají z 20 výpovědních bloků. První z nich je uzavřen výpovědí (3 / 4)¹⁴. Zatímco přitom původní výpověď (1) průběžně navazuje na téma obsažené v přímé řeči postavy vězeňského kaplana (*in den einleitenden Schriften zum Gesetz / ve spisech uvádějících do zákona*), překladová výpověď (2) navazuje průběžně na titulní téma *Před zákonem*. Réma výpovědi (1 / 2) *ein Türhüter / dveřník* je pak tématem výpovědi (2 / 3). V další výpovědi je elipticky tematizováno réma výpovědi (2 / 3) *ein Mann vom Lande / muž z venkova*. Sled dílčích témat 0 / *Před zákonem – Vor dem Gesetz / Před zákonem – Zu diesem Türhüter / K tomu dveřníku – 0 / 0* tak signalizuje hypertéma prvního výpovědního bloku, jež by bylo možno formulovat jako „*muž z venkova před zákonem*“. Postupem, který jsme právě naznačili, lze dospět k sekvenci těchto hypertémat, zakládajících syžet a hlavní téma příběhu: 1/ muž z venkova před zákonem (3 / 4), 2/ mužova rozmluva s dveřníkem o vstupu do zákona (jde o přímou řeč dveřníka) (7 / 8), 3/ uvození dveřníkovy přímé řeči (8 / 9), 4/ mužova rozmluva s dveřníkem o vstupu do zákona (jde o přímou řeč dveřníka) (9 / 10), 5/ muž s dveřníkem před branou zákona (12 / 13), 6/ dveřníková rozmluva s mužem o pohledu do nitra zákona (jedná se o přímou řeč dveřníka) (14 / 15), 7/ nesnáze při vstupu do zákona (z větší části jde opět o přímou řeč dveřníka) (18 / 19), 8/ muž s dveřníkem před zákonem (28 / 29), 9/ muž s dveřníkem před zákonem (v závěru se objevuje přímá řeč dveřníka) (33 / 34), 10/ mužovo chování během mnoha let (40 / 41), 11/ muž na prahu smrti (47 / 48), 12/ rozdíl ve velikosti obou postav (zčásti jde o přímou řeč dveřníka) (49 / 50), 13/ uvození dveřníkovy přímé řeči (50 / 51), 14/ mužova nenasytnost

¹⁴ Čísly v závorce je označena hranice výpovědního bloku v původním, poté v překladovém textu.

(jde o přímou řeč postavy dveřníka) (51 / 52), 15/ touha všech po zákonu (jde o přímou řeč muže z venkova) (52 / 53), 16/ uvození mužovy přímé řeči (53 / 54), 17/ za celou dobu nikdo nepožádal o vpuštění do zákona (jedná se o přímou řeč muže z venkova) (54 / 55), 18/ uvození dveřníkovy přímé řeči (56 / 57), 19/ vchod do zákona (jde o přímou řeč dveřníka) (58 / 59), 20/ dveřníkovo chování (přímou řečí dveřníka povídka končí) (60 / 61). Na základě těchto hypotémat by tedy bylo možno zkonstruovat hlavní téma povídky jako „*mužovu marnou snahu dostat se do zákona*“. Z provedené srovnávací analýzy tematického členění obou textů přitom vyplynulo, že odchylky rázu tematického, kompozičního, ale i referenčního se v překladovém textu neprojevíly.

Děj příběhu je zasazen do nadčasového rámce a odehrává se před budovou *zákona*, kde se střetávají *muž* s *dveřníkem* – jediní protagonisté povídky¹⁵. Výše uvedené tematické členění textu povídky je důkazem jeho poměrně stereotypní kompozice: Čtyřikrát se v ní opakuje motiv *prošby o vpuštění do zákona* (ve výpovědích (3 / 4), (6 / 7), (10 / 11) a (24 / 25)), čtyřikrát motiv jejího *odmítnutí* ((4 / 5), (9 / 10), (13 / 14), (29 / 30)). Po četných peripetiích, s nimiž se muž na cestě do zákona potýká, kulminuje příběh zjištěním, že do zákona přístup měl, neboť vchod byl určen jen jemu ((57 / 58), (58 / 59)); protože je však u konce svých sil, eventualita vstupu je mu již málo platná.

Většina událostí je představena v er-formě, optikou vševědoucího (leč nekomentujícího!) vypravěče, skrývajícího se ovšem tu a tam za některou z postav, takže je pak nsnadné rozhodnout, o čí perspektivu vlastně jde. Pásmo postav je realizováno přímou řečí a obsahuje pět vstupů dveřníka a jeden vstup muže z venkova.

Vzhledem k celkové statickosti příběhu je pozoruhodná technika, jíž je čtenář udržován v neustálém napětí. Tak např. motiv *čekání* na vpuštění do zákona je v textu zachycen pokaždé trochu jinak – před zákonem se chvilku postává a sedí, rozmlouvá a hrozí, odmítá a prosí, občas se před ním zakleje a zahuláká, aby se tam nakonec i umřelo. Zatímco rozsáhlé časové úseky jsou pojaty dosti lapidárně (*Sedí tam dny a roky*. (23 / 24), *Léta muž dveřníka skoro bez ustání pozoruje*. (34 / 35)), o něco detailněji je propracován vnitřek zákona, především však dveřníkův zjev a jeho povýšenost, mužova dětinskost a období nadcházející smrti. Do hry vstupuje i grotesknost některých motivů, působících směšně i hrůzně zároveň, tak např. mužova bázeň před dveřníkem, dveřníkovy panské manýry, úplatnost a blechy v límci jeho kožichu, zvětšující se rozdíl ve velikosti obou aktérů apod. Všechny tyto prostředky působí podle Kautmana jako pružiny, regulující dynamiku děje a dávající vznik svého druhu panoptikálními situacím na způsob mechanického pohybu loutek. Metoda blízká expresionistickému směru (1990: 64n.).

Přes zdánlivě prostou výpravu je rozumění příběhu ztíženo řadou absurdit. Je kupř. podivné, že muž do zákona není vpuštěn, i když je brána otevřená a zákon je (podle dveřníkova tvrzení) určen jen jemu. Je-li zákon určen jen jemu, pak k němu nemohou mít přístup ostatní, jak se muž domnívá. Ovšem pokud by k němu přístup přeci jen mít měli, není nutné, aby po něm toužili. A touží-li po něm, je zvláštní, že za celou tu dobu do něj nikdo kromě muže nevstoupil... Zvláštní je i to, že ačkoli jde muži po celou dobu jen o jedno (totiž o vstup do zákona), dveřník ho má za nenasytného. Jeví o něj zájem, vypyťává se ho na domov a mnoho jiných věcí, jeho otázky jsou však neúčastné. Vyzývá muže ke

¹⁵ Jen na okraj jsou v ní zmíněni další dveřníci, dlící uvnitř zákona. Zdá se přitom, že jejich jedinou funkcí je nahnat muži strach.

vstupu a zároveň mu ho zakazuje. Nechává se uplácet, prezentuje to však jako své dobrodiní, aby muž náhodou něco nezanedbal atd. Unikání smyslu a nedořečenost jsou pro text povídky příznačné a jak podotýká Todorov tentokrát již ovšem na adresu jiné Kafkovy povídky (jde o povídku *Malá paní*), je na čtenáři, aby odvedl práci, již vypravěč odmítl vykonat; to lze beze zbytku vztáhnout i na příběh o dveřníkově. Kausalitu, na níž je povídka *Malá paní* vystavěna, přitom považuje spíše za parodii na kausalitu než za kausalitu zdravého rozumu, i když z ní příběh tak ještě úplně nevybočuje (2000: 63); výše uvedené platí i pflzero text legendy.

Binder přičítá zdánlivou nelogičnost příběhu vztahové pasti, nepovažuje ho však za přímou projekci tohoto fenoménu (1993: 189n.); vztahová past, spočívající na tzv. *double bindu* čili *dvojitě vazbě*¹⁶, byla totiž v psychologii popsána dávno¹⁷ po Kafkově smrti. *Double bind* je případ mocenské komunikace, založený na poselstvích, jež se na verbální a neverbální rovině vzájemně vylučují. Vyhoví-li přitom oběť poselství jednomu, automaticky se tím dostává do rozporu s poselstvím druhým.¹⁸ Ať tedy podle Batesona jedná jakkoli, svému protějšku se nikdy nezavděčí (1956: 201). Vraťme se však k příběhu samotnému. Muž je v něm na počátku ještě rozhodný, dokonce se skloní, aby bránou pohlédl dovnitř. Jenže když ho dveřník se smíchem¹⁹ vyzve ke vstupu i přes platný zákaz (!), vystaví ho tím bezvýchodné situaci. Jelikož však muž léčku neprohlédne (je přeci venkovan, navíc pokud by ji měl prohlédnout, nemohl by se v zápětí chovat tak podivínsky) a rozhodne se čekat, octne se v podřízené pozici. Tu dveřník dále prohlubuje rezolutností svého vystupování, výhrůžkami apod., čímž muže uvrhne do tísně. Ten se začne fixovat výhradně na něj a jeho sliby, zapomene na ostatní dveřníky, pozoruje blechy v límci jeho kožichu a prosí je, aby ho přemluvily, později si už jen mumlá, pohrouží se do sebe a zanedlouho zemře.

Je zarážející, že namísto toho, aby v textu povídky padla jakákoli zmínka o podstatě zákona, důvodech mužovy snahy do něj vstoupit, podmínkách vstupu apod., je téměř celý její prostor vyplněn motivy proseb a odmítání, popisem dveřníkovy zevnějšku, chování obou kontrahentů apod. V této souvislosti se Binderův výklad zdá být sice pro pochopení podstaty vztahů, na nichž je povídka založena, zásadní, ukazuje se však, že v ní jde o něco jiného než o jejich „objevení“ – totiž o předvedení samotného mechanismu (procesu) jejich fungování. Kafka tak činí pohledem nezúčastněného, leč soustředěného pozorovatele, pod-

¹⁶ Oběti trvale vystavené dvojitě vazbě se často vyznačují zvýšenou labilitou, nelogickými reakcemi, projevy autismu či schizofrenie.

¹⁷ Poprvé Gregory Batesonem v článku *Toward a Theory of Schizophrenia*, zveřejněném v časopise *Behavioral Science*, 1 (4) v roce 1956.

¹⁸ Pro příklady nemusíme chodit daleko, aniž bychom je přitom chtěli jakkoli klást do bezprostřední souvislosti se samotnou povídkou. Tak např. když Hermann Kafka svému synovi říká „...*Dělej si co chceš; já ti bránit nebudu; jsi plnoletý; radit ti nemůžu*“, a *to všechno s hrůzným drsným podtónem zlosti a dokonalého odsudku*“ (Kafka 1996: 174), nebo když ho pobízí k sňatku, zároveň mu však dává najevo jeho neschopnost (Kafka tuto situaci trefně vystihl jako dětskou hru, „*kdy jeden druhého drží za ruku a dokonce ji tiskne a přitom volá: „Tak jdi přeče, jdi! Proč nejdeš?*““ (ibid.: 206)), pak je synem prožíván sice jako míra všech věcí a tvůrce zákonů stanovených jediné pro syna, čímž je syn povýšen do stavu jedinečnosti, ten je ale draze vykoupěn tím, že syn, otrok těchto zákonů, je nedokáže naplnit (Kafka 2004: 136).

¹⁹ Tuto scénu považuje Binder pro pochopení dveřníkovy neseriózního chování za klíčovou: Je-li totiž rozporuplná výzva prováděna smíchem, pak nemůže být myšlena vážně, pak ani sám smích nemůže být dobře míněn (1993: 169n.).

robujícího svět svých postav co nejdetailejší analýze. Dění, odehrávající se v jejich nitru, přitom líčí výsadně oklikou (tak např. na mužův respekt z dveřníka lze usoudit jen z popisu jeho zevnějšku), což, jak dokládá Kautman, souvisí s autorovým odporem vůči jakémukoli psychologismu v literatuře (1990: 42).

Jako červená nit se přitom celým příběhem táhne *touha*, jíž jsou obě postavy unášeny. Je tu mužova touha po zákonu a dveřníková touha tuto touhu pošlapat. Řečeno v intencích Deleuze s Guattarim, máme tu co do činění se dvěma stavy či kvalitami touhy, s *paranoickou transcendentní touhou*, otřásající skrze dveřníka postavou muže z venkova, ztělesňující na straně druhé *imanentní schizofrenní touhu*, fungující vůči první touze jako špouštěč, jehož funkcí je charakter první touhy poukázat (2001: 111). Z celkového vyznění příběhu přitom vysvítá, že zatímco dveřníková touha je pomíjivá (závislá na mužově konci), mužova touha kráčí dál; i když se totiž muž stane dveřníkovou obětí, myšlenka na zákon ho až do konce neopustí. To vede k hypotéze o pomíjivosti moci a nezničitelnosti touhy, silnější než nepřízeň osudu a vědomí její nedosažitelnosti.

Nabízí se přitom otázka, jaká tato mužova antitouha je. Přestože se o jejím charakteru z textu povídky nic nedozvídáme, v konfrontaci s dveřníkovou zlomyslností se jeví jako pozitivní. Jednoznačně to stvrzuje *Proces*, přesněji situace K., který, ač nevinný (!), je vystaven silám zla. V úvodní pasáži se o tom říká: *Někdo musel Josefa K. pomluvit, neboť byl, ač neprovedl nic zlého, jednou ráno zatčen.* (K a f k a 1997b: 7). Postava muže z legendy o dveřníkovi, vyprávěné K.ovi v chrámové kapli, je pak jakousi paralelou k vlastnímu úsilí K. Obě postavy se snaží dobrat zákona, obě po něm touží a v obou případech u touhy zůstává – muž umírá přirozenou smrtí, K. je popraven. Zdá se přitom, že i přes nedosažitelnost zákona se lze k němu přiblížit; důležité ovšem je se mu oddat, aby mu i on mohl vydat něco ze svého lesku. Muž ho na konci života spatří jako zář vycházející ze dveří zákona, K. ho před popravou zahlédne jako záblesk v okně jednoho domu. Tento symbol v podobě světla poukazuje k naplněnosti lidského bytí a možnosti vykoupení. Dospěli jsme na hranici interpretačních možností, vycházejících především z textu samého. Výklad jeho smyslu uzavřeme Dietzfelbingerovou poznámkou o Kafkově díle, o němž soudí, že *je zkouškou hodnověrnosti všech jevů včetně motivací a představ, jež však ve světle zakoušení nezničitelného [musí] dopadnout negativně.* Upozorňuje přitom, že jeho dílo není *jenom negací, pouhým uvědoměním si pomíjivosti a hrůz světa jako celku, nýbrž právě v jeho negaci je perspektiva toho nezničitelného, pozitivního, jež se ostatně nachází mimo svět jevů, a může proto vstoupit do hry jen nepřímou, jen jako působení.* (1998: 11). To platí i o legendě.

Pokud jde o celkové zhodnocení stylu textu předlohy, příznačná je pro něj asketičnost, s níž Kafka podrobuje kritické analýze svět institucionalizovaných, dehumanizovaných vztahů, založených na konfrontaci člověka s (v tomto případě snad úřední) mocí, projevující se nejen v oblasti tematické, ale i výrazové a vypravěčské²⁰. Jedním ze zdrojů této asketičnosti byla zcela jistě i chudoba pražské němčiny, obklopené českým jazykovým ži-

²⁰ V oblasti výrazu je pro Kafkův text typická zejména sevřená syntaktická výstavba a vzosná lehkost, vyvolaná prostými výrazy, za kterými lze ovšem vycítit snahu po maximální intenzifikaci a autonomnosti. Deleuze s Guattarim v této souvislosti hovoří o řeči, která již nereprezentuje a ubíhá ke svým okrajům. Jde o pohyb na hranici, kdy slova pozbývají vztah k věcem (*Wörterflucht*), stávají se samy sebou a slouží už jen jako jakési záchytné body pro pochopení nejnütnějšího kvanta významu (2001: 40nn.). Na vině je tomu významová vágnost citově neutrálních výrazů, dávajících průchod novým asociačním možnostem ve prospěch bizarních výjevů

vlem²¹. Bylo by však mylné domnívat se, že Kafka psal pražskou němčinou, neboť jak upozorňuje Vladimír Kafka, jeho jazyk se formoval spíše v opozici k ní (1995: 189) a podle Krafta *zaujímá střední pozici mezi korektní němčinou překladu a originální němčinou individuálního umělce*. (K a u t m a n 1990: 87). Svůj styl tedy Kafka založil nikoli na porušení jazykové normy, nýbrž na jejím vystupňování ve prospěch „nové střídmosti“, „schizofrenní kultivovanosti“ či „opilosti z čisté vody“, jak o tom hovoří Deleuze s Guattarim (2001: 49). To mu však nebránilo v tom, aby z pražské němčiny vytěžil její pustotu.²²

Z charakteru jednotlivých shod, posunů a ztrát plyne, že překladový text usiluje o vystižení nejpodstatnějších rysů textu předlohy (to se projevilo zvláště na vyšších rovinách) a v tomto smyslu je textem afirmativním, který však zároveň funguje i jako suverénní text český. Tendence k odkrytí poetiky Kafkovy, nikoli překladatelské je přitom jednoznačná. Jen občasné projevy nivelizace místy narušují tento jinak jednolitý koncept.

Zdá se přitom, že hodnota a funkce nejnovějšího překladu Kafkovy povídky souvisí s dřívější poměrně komplikovanou recepcí jeho díla v Čechách, přetrvávající až do konce 80. let minulého století. Podrobněji se jí v jednom ze svých článků zabývá Čermák. Dohládá, že první zmínka o Kafkovi u nás padla před 1. světovou válkou.²³ Ve 20. letech byl pohled na jeho dílo zkarikován sociálním criticismem (a to v souvislosti s vydáním *Topiče* v krajně levicovém Neumannově *Kmeni*), ve 30. letech převážily výklady surrealistické (inspirovány vydáním *Zámku*), těsně po válce pak existencialistické (interpretace Demetzovy, Černého aj.). Poválečný ohlas Kafkova díla v západním světě u nás po únoru 1948 způsobil jeho reakcionářské přijetí. Situace se poněkud zmírnila po roce 1956, především však v 60. letech – pokus o Kafkovu rehabilitaci z liberálně marxistických pozic byl však zdiskreditován normalizační propagandou (Č e r m á k 2000: 21nn.). Zkreslené vnímání Kafky mělo za následek jen velmi povrchní (pokud vůbec!) obeznámenost s jeho dílem u nás, což působí značné obtíže při snaze vysledovat jeho přímou stopu (včetně povídky *Před zákonem*) v české literatuře. O první sondu svého druhu se pokusil Kautman v článku nazvaném *Franz Kafka a česká literatura* (1963). Konstatuje tu, že o autorově přímém vlivu na českou literární produkci lze hovořit jen stěží. Uvažovat by se podle něj dalo snad jen o jistých paralelách, a to v ideové a estetické oblasti. Ty Kautman nalézá např. u Nezvala (*Kronika z konce tisíciletí*), Holana (*Lemurie*) či Orteny (*Deníky*), aniž by však bylo možno doložit jakýkoli přímý vliv Kafkova díla na jejich tvorbu. Poněkud bezradně přitom podotýká, že jeho dílo *jako ostatně díla všech výrazných tvůrčích individualit, nepřipouští dost dobře epigonství*. (ibid.: 71n.). Každopádně přímo se ke Kafkovi odkazu hlásí např.

a absurdit. Tak je tomu v textu povídky např. se *zákonem*, představeným jednak abstraktně ve smyslu všeobecně platného řádu, ale i prostorově jako labyrint neproniknutelných síní či zář emanující z jeho dveří.

²¹ Na přelomu 19. a 20. století v Praze německy hovořilo zhruba jen sedm procent obyvatelstva (Wagenbach 1993: 60). Održenosť pražské němčiny od němčiny většinou ilustroval snad nejlépe Brod, když napsal, že „*Za Děčínem a Podmokly nebude Kafkovi rozumět živá duše*.“ (ibid.: 67). Izolovanost pražské němčiny vedla k tomu, že se od němčiny většinou lišila nejen výslovností, ale vyznačovala se vůči ní i vyprahlostí slovní zásoby a větné stavby (ibid.: 64).

²² Svým osobitým, vyprahlým stylem se mimochodem lišil od bombastického slohu svých pražských německy píšících kolegů (Meyrinka, Kische, Leppina, Werfela, Broda, Rilkeho aj.), vedoucího namnoze k přejatosti, vyumělkovanosti a obtížné srozumitelnosti (ibid.: 64nn.).

²³ Jako první Kafku v Čechách uvedl František Langer v *Uměleckém měsíčníku* (roč. 2, 1912 / 1913, str. 223), a to v souvislosti s propagací zástupců německé moderny (Č e r m á k 2000: 14nn.).

Hrabal (*Kafkárna*²⁴). S tématem recepce Kafky u nás dosti obezřetně zachází i Čermák. V návaznosti na Kautmana rekapituluje a zasazuje vesměs známá fakta do širších souvislostí, podotýká přitom, že *Práce, která by se pokusila komplexně popsat a zhodnotit stopu Kafkova díla v české kultuře, v krásné literatuře [...], v českém výtvarném umění, divadle a hudbě a v českém kulturním povědomí vůbec [...], bude z mnoha důvodů nadmíru obtížná, ne-li přímo neuskutečnitelná.* (2000: 14). Kafka si tedy bude muset na co nejautentičtější přijetí, jakož i na přímou odezvu v literární tvorbě českých literátů ještě nějaký čas počkat. Doufejme, že k tomu souborné vydání Kafkových spisů, jejichž součástí je i nejnovější překlad povídky *Vor dem Gesetz*, přispěje.

Příloha č. 1

(1) Vor dem Gesetz steht ein Türhüter. (2) Zu diesem Türhüter kommt ein Mann vom Lande und (3) bittet um Eintritt in das Gesetz. (4) Aber der Türhüter sagt, daß er ihm jetzt den Eintritt nicht gewähren könne. (5) Der Mann überlegt und (6) fragt dann, ob er also später werde eintreten dürfen. (7) ‚Es ist möglich‘, (8) sagt der Türhüter, (9) ‚jetzt aber nicht.‘ (10) Da das Tor zum Gesetz offensteht wie immer und der Türhüter beiseite tritt, bückt sich der Mann, um durch das Tor in das Innere zu sehn. (11) Als der Türhüter das merkt, lacht er und (12) sagt: (13) ‚Wenn es Dich so lockt, versuche es doch trotz meines Verbotes hineinzugehn. (14) Merke aber: Ich bin mächtig. (15) Und ich bin nur der unterste Türhüter. (16) Von Saal zu Saal stehn aber Türhüter einer mächtiger als der andere. (17) Schon den Anblick des dritten kann nicht einmal ich mehr ertragen.‘ (18) Solche Schwierigkeiten hat der Mann vom Lande nicht erwartet, (19) das Gesetz soll doch jedem und immer zugänglich sein denkt er, aber (20) als er jetzt den Türhüter in seinem Pelzmantel genauer ansieht, seine große Spitznase, den langen dünnen schwarzen tartarischen Bart, entschließt er sich doch lieber zu warten bis er die Erlaubnis zum Eintritt bekommt. (21) Der Türhüter gibt ihm einen Schemel und (22) läßt ihn seitwärts von der Tür sich niedersetzen. (23) Dort sitzt er Tage und Jahre. (24) Er macht viele Versuche eingelassen zu werden und (25) ermüdet den Türhüter durch seine Bitten. (26) Der Türhüter stellt öfters kleine Verhöre mit ihm an, (27) fragt ihn über seine Heimat aus und nach vielem andern, (28) es sind aber teilnahmslose Fragen wie sie große Herren stellen und (29) zum Schlusse sagt er ihm immer wieder, daß er ihn noch nicht einlassen könne. (30) Der Mann, der sich für seine Reise mit vielem ausgerüstet hat, verwendet alles und sei es noch so wertvoll um den Türhüter zu bestechen. (31) Dieser nimmt zwar alles an, aber (32) sagt dabei: (33) ‚Ich nehme es nur an, damit Du nicht glaubst, etwas versäumt zu haben.‘ (34) Während der vielen Jahre beobachtet der Mann den Türhüter fast ununterbrochen. (35) Er vergißt die andern Türhüter und (36) dieser erste scheint ihm das einzige Hindernis für den Eintritt in das Gesetz. (37) Er verflucht den unglücklichen

²⁴ Pojem „kafkárna“ se mimochodem vžil do obecného povědomí podobně jako výraz *kafkovský*. Vladimír Kafka si v této souvislosti nad Kafkovou posmrtnou slávou posteskl, když napsal: „Mnozí čtenáři si často ani neuvědomují, do jaké míry je jejich vnímání tohoto autora porušeno clonou nesčíslných interpretačních pokusů, o jejichž původu nemají často ani tušení, ony tu zkrátka už jsou přítomny, jsou chtě nechtě fixovány v povědomí. Kafka je prostě pojem – vlastně se ani nemusí číst –, označení „kafkovský“ se vpravdě stalo dnes majetkem širokých vrstev.“ (1995: 188). Jde o úryvek z pozůstalostního spisu Vladimíra Kafky (1931–1970) s názvem *Poznámka na téma Franz Kafka* (3 listy A4, nedatováno).

Zufall, in den ersten Jahren laut, (38) später als er alt wird brummt er nur noch vor sich hin. (39) Er wird kindisch und (40) da er in dem jahrelangen Studium des Türhüters auch die Flöhe in seinem Pelzkragen erkannt hat, bittet er auch die Flöhe ihm zu helfen und den Türhüter umzustimmen. (41) Schließlich wird sein Augenlicht schwach und (42) er weiß nicht ob es um ihn wirklich dunkler wird oder ob ihn nur seine Augen täuschen. (43) Wohl aber erkennt er jetzt im Dunkel einen Glanz, der unverlöschlich aus der Türe des Gesetzes bricht. (44) Nun lebt er nicht mehr lange. (45) Vor seinem Tode sammeln sich in seinem Kopfe alle Erfahrungen der ganzen Zeit zu einer Frage die er bisher an den Türhüter noch nicht gestellt hat. (46) Er winkt ihm zu, da er seinen erstarrenden Körper nicht mehr aufrichten kann. (47) Der Türhüter muß sich tief zu ihm hinunterneigen, denn (48) die Größenunterschiede haben sich sehr zuungunsten des Mannes verändert. (49) ‚Was willst Du denn jetzt noch wissen?‘ (50) fragt der Türhüter, (51) ‚Du bist unersättlich.‘ (52) ‚Alle streben doch nach dem Gesetz‘, (53) sagt der Mann, (54) ‚wie so kommt es, daß in den vielen Jahren niemand außer mir Einlaß verlangt hat.‘ (55) Der Türhüter erkennt, daß der Mann schon am Ende ist und (56) um sein vergehendes Gehör noch zu erreichen brüllt er ihn an: (57) ‚Hier konnte niemand sonst Einlaß erhalten, denn (58) dieser Eingang war nur für Dich bestimmt. (59) Ich gehe jetzt und (60) schließe ihn.‘²⁵

Příloha č. 2

(1) Před zákonem²⁶

(2) Před zákonem stojí dveřník. (3) K tomu dveřníku přijde muž z venkova a (4) prosí, aby směl vstoupit do zákona. (5) Avšak dveřník praví, že ho teď nemůže vpustit. (6) Muž přemýšlí a (7) pak se zeptá, bude-li tedy smět vstoupit později. (8) ‚Je to možné,‘ (9) praví dveřník, (10) ‚ted’ však nikoliv.‘ (11) Jelikož brána k zákonu je jako vždy otevřena a dveřník ustoupí stranou, muž se skloní, aby bránou pohlédl dovnitř. (12) Když to dveřník zpozoruje, zasměje se a (13) praví: (14) ‚Jestliže tě to tak láká, zkus tedy vejít přes můj zákaz. (15) Ale pamatuj si: Jsem mocný. (16) A jsem jen ten nejnižší dveřník. (17) V každé další síni však stojí dveřníci, jeden mocnější než druhý. (18) Už pohled na toho třetího nedokážu ani já snést.‘ (19) Takových nesází se muž z venkova nenadál; (20) k zákonu má přece mít přístup každý a stále, myslí si, ale (21) když se teď pozorněji zadívá na dveřníka v kožichu, na jeho velký špičatý nos, na dlouhé, řídké, černé tatarské vousy, rozhodne se, že přece jen raději počká, až mu bude dovoleno vstoupit. (22) Dveřník mu podá stoličku a (23) nechá ho, aby si sedl stranou dveří. (24) Sedí tam dny a roky. (25) Mnohokrát se pokouší, aby byl vpuštěn, a (26) unavuje dveřníka svými prosbami. (27) Dveřník ho občas chvilku vyslýchá, (28) vyptává se ho na domov a na mnoho jiných věcí, (29) jsou to však neúčastné otázky, jaké kladou velcí páni, a (30) nakonec mu pokaždé řekne, že ho ještě nemůže vpustit. (31) Muž, který se na cestu bohatě zaopatřil, vynaloží vše, byť to bylo sebecennější, aby dveřníka podplatil. (32) Ten sice vše přijme, ale (33) říká přitom: (34) ‚Přijímám to jen proto, aby sis nemyslel, že jsi něco zanedbal.‘ (35) Léta muž dveřníka skoro bez ustání pozoruje. (36) Zapomene na

²⁵ K a f k a, Franz (1990a): *Der Proceß*. Frankfurt am Main, S. Fischer Verlag.

²⁶ K a f k a, Franz (1999): *Povídky I*. Praha, Nakladatelství Franze Kafky.

ostatní dveřníky a (37) zdá se mu, že tento první je jedinou překážkou, pro kterou nemůže vstoupit do zákona. (38) Proklíná tu nešťastnou náhodu, v prvních letech hlasitě, (39) později, když zestárne, už si jen pro sebe mumlá. (40) Zdětinští, a (41) jelikož za ta léta, co dveřníka bedlivě pozoruje, poznal i blechy v límci jeho kožichu, prosí i ty blechy, aby mu pomohly a dveřníka přemluvily. (42) Nakonec mu zeslábně zrak a (43) on neví, stmívá-li se kolem něho doopravdy, nebo klamou-li ho jen oči. (44) Zato však teď v té tmě rozeznává jakousi zář, která se neuhasitelně řine ze dveří zákona. (45) Nebude již dlouho žít. (46) Před smrtí mu všechny zkušenosti celého toho času v hlavě splývají v jedinou otázku, kterou dveřníkovi doposud nepoložil. (47) Pokyne mu, jelikož už nedokáže napřímít tuhnoucí tělo. (48) Dveřník se k němu musí hluboko sklonit, neboť (49) rozdíl ve velikosti se tuze změnil v mužův neprospěch. (50) „Co chceš teď ještě vědět?“ (51) zeptá se dveřník, (52) „jsi nenasytý.“ (53) „Všichni přece touží po zákonu,“ (54) praví muž, (55) „jak to, že za všechna ta léta nikdo kromě mne nepožádal, aby byl vpuštěn?“ (56) Dveřník poznává, že s mužem je už konec, a (57) aby ještě pronikl k jeho zmirajícimu sluchu, zahuláká na něho: (58) „Tudy nemohl být nikdo jiný vpuštěn, neboť (59) tento vchod byl určen jen pro tebe. (60) Teď půjdu a (61) zavřu ho.“

Primární literatura

- Česká biblická společnost (1993): *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona včetně deuterokanonických knih / český ekumenický překlad*. Praha, Česká biblická společnost.
- Binder, Hartmuth (1993): *Vor dem Gesetz. Einführung in Kafkas Welt*. Stuttgart und Weimar, Metzler Verlag.
- Deleuze, Gilles, Guattari, Félix (2001): *Kafka / Za menštinovou literaturu*. Praha, Herrmann & synové.
- Dietzfelbinger, Konrad (1998): *Kafkovo tajemství*. Praha, Volvox Globator.
- Eisenberg, Peter a kol. (1998): *Duden / Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim, Dudenverlag.
- Hrbáček, Josef (1994): *Nárys textové syntaxe*. Praha, Trizonia.
- Kafka, Franz (1999): *Povídky I*. Praha, Nakladatelství Franze Kafky.
- (1998): *Deníky 1913–1923*. Praha, Nakladatelství Franze Kafky.
- (1997a): *Deníky 1909–1912*. Praha, Nakladatelství Franze Kafky.
- (1997b): *Proces*. Praha, Nakladatelství Franze Kafky.
- (1996): *Dopis otci a jiné částečné povídky*. Praha, Akropolis.
- (1994a): *Drucke zu Lebzeiten*. Frankfurt am Main, S. Fischer Verlag.
- (1994b): *Drucke zu Lebzeiten / Apparataband*. Frankfurt am Main, S. Fischer Verlag.
- (1990a): *Der Proceß*. Frankfurt am Main, S. Fischer Verlag.
- (1990b): *Der Proceß / Apparataband*. Frankfurt am Main, S. Fischer Verlag.
- (1990c): *Povídky*. Praha, Odeon.
- (1983): *Povídky*. Praha, Odeon.
- (1964): *Povídky*. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury a umění.
- (1946): *Erzählungen und kleine Prosa*. New York, Schocken Books.
- (1931): *Venkovský lékař*. Litomyšl, Josef Portman.
- (1929): Před zákonem. In: *Archy*. Sv. 13. Stará Říše na Moravě, Dobré dílo.
- (1925): *Der Process*. Berlin, Die Schmiede.
- (1920a): *Ein Landarzt / Kleine Erzählungen*. Leipzig, Kurt Wolff Verlag.

- — — (1920b): Před zákonem. In: *Dělnická besídka*. Roč. 29, č. 253. Praha, Právo lidu.
- — — (1917): Vor dem Gesetz. In: *Vom jüngsten Tag / Ein Almanach neuer Dichtung / Zweite veränderte Ausgabe*. Leipzig, Kurt Wolff Verlag, s. 124–126.
- — — (1916): Vor dem Gesetz. In: *Vom jüngsten Tag / Ein Almanach neuer Dichtung*. Leipzig, Kurt Wolff Verlag, s. 126–128.
- — — (1915): Vor dem Gesetz. In: *Selbstwehr / Unabhängige jüdische Wochenschrift*. Roč. 9, č. 34. Praha, s. 2–3.
- K a f k a, Vladimír (1995): *Studie a úvahy o německé literatuře*. Praha, :kra.
- K a r l í k, Petr a kol. (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- K a s t, Verena (2004): *Otcové – dcery, matky – synové*. Praha, Portál.
- K a u t m a n, František (1990): *Franz Kafka*. Praha, Academia.
- — — (1963): Franz Kafka a česká literatura. In: *Franz Kafka. Liblická konference 1963*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd, s. 39–75.
- M o n í k o v á, Libuše (2000): *Eseje o Kafkovi*. Praha, Nakladatelství Franze Kafky.
- M ü l l e r, Michael (1993): *Franz Kafka. Der Proceß*. Stuttgart, Reclam Verlag.
- N e w m a n, Ja'akov, S i v a n, Gavri'el (2004): *Judaismus od A do Z*. Praha, Sefer.
- T o d o r o v, Tzvetan (2000): *Poetika prózy*. Praha, Triáda.
- W a g e n b a c h, Klaus (1993): *Franz Kafka*. Praha, Mladá fronta.

IRINA RUBEROVÁ

O najnowszym czeskim przekładzie opowiadania F. Kafki *Vor dem gesetz* (*Před zákonem*)

Streszczenie

Artykuł ten jest poświęcony badaniom najnowszego tłumaczenia opowiadania Franza Kafki *Vor dem Gesetz* (*Před zákonem*) w celu odkrycia jego aktualnej wartości estetycznej w czeskim środowisku literackim. Wyjątkowość danego tłumaczenia, które wykonał Josef Čermák, polega na tym, że tłumacz ustosunkowuje się do tekstu krytycznego i tym samym zastępuje tłumaczenie Vladimíra Kafki (1964). To tłumaczenie pochodzące sprzed 33 lat opierało się na wydaniu Maxa Broda, gdzie można wysledzić zdecydowane, lecz nie zawsze stosowne interwencje edytora. Biorąc pod uwagę fakt, że tłumaczenie Vladimíra Kafki ma znaczenie kultowe, Čermák w swoim tłumaczeniu respektuje je do pewnej miary.

Dzięki temu, że w nastawieniu wobec Kafki istniały pewne uprzedzenia, publiczność czeska знаła jego twórczość bardzo powierzchownie. Do dnia dzisiejszego słowo Kafka często służy jako modna naklejka. W ogólnej świadomości słowa takie jak „kafkowski“, lub „kafkárna“ używają się w znaczeniu absurdalna, nie dająca się wyjaśnić sytuacja. Biorąc powyżej przedstawione fakty pod uwagę, trzeba przyznać, że trudno jest nam ocenić wpływ Kafki, w tym i jego opowiadania *Před zákonem* (*Przed prawem*) na twórczość literacką w swoim kraju. Kautman twierdzi, że można znaleźć tylko pewne powiązania, zwłaszcza w ideowej i estetycznej dziedzinie. Kautman szuka tych powiązań u Nezvala (*Kronika z konce tisíciletí*), Holana (*Lemurie*) lub Ortена (*Deniky*). Sam Hrabal odwołuje się do Kafki bezpośrednio (*Kafkárna*). Wydaje się tak, że Kafka jeszcze się nie doczekał zrozumienia swego dzieła. Być może jego pierwsze wydanie zebranych dzieł w Czechach, gdzie jest zawarte również tłumaczenie Čermáka, przyczyni się do większego odzewu w czeskiej twórczości literackiej.

Słowa kluczowe: Franz Kafka, „Przed prawem”, literatura czeska, translatołogia